

Ўзбек матбуоти тарихида "Ал-Ислох" журнали алоҳида ўрин тутади. У ойда икки марта чоп этилган бўлиб, 1915—1918 йиллар ораллигида етмиш етти сони босилиб чиққан. 1915 йил 14 январда Абдурахмон Сайёх ва Мунаввар қори Абдурашидхоновлар ташаббуси ва саъй-харакати билан ташкил қилинган журналнинг мақсад ва вазифалари хақида қуйида фикрлар берилди (2-сон):

"Ислох"и замон мусулмонларга диний, дунёвий хизмат қиладургон мажалладур. "Ислох" мусулмонларни Қитоб ва суннат тарафига чақирадургон мажалладур. "Ислох" мусулмонларни номашру ишлардан қутқарадургон мажалладур. "Ислох" мусулмонларни масалаи фикр ва эътиқоду заруриятдан хабардор қиладургон мажалладур".

Журнал жамиятни турли бидъат ва хурофотлардан тозалашга катта эътибор қаратди. Ўлкада миллий гоъяларнинг тарқалишида асосий вазифани бажарди. "Ал-Ислох" саҳифаларида Ислом тарихи, динимиз асослари ёритиб борилди.

Журналда "Савол-жавоб" қўли бўлган, унда асосан имон, эътиқод, шариат қонун-қоидаларига оид саволларга жавоблар ёзилган. "Имон надур" (1915, 4-сон), "Ислом надур" (1915, 4-сон), Фазлул-ваххоб қорининг "Зарурий саволлар" (1915, 16-сон), Сидқий Хондайлиқийнинг "Йиртилган Қуръонни нима қилмоқ керак" (1916, 14-сон), Мулла Олимхоннинг "Мулла Хошим саволига жавоб" (1916, 8-сон), "Уламоларнинг вазифалари" (1915, 4-сон) қаби мақолаларида ўша давр уламоларининг ижтимоий ҳаётга фаол муносабатлари ифодасини топган.

Ўтмишга оид мақолаларда Ислом динимиз тарихи, пайгамбарлар, саҳобалар, тобеинлар хақида қимматли маълумотлар берилган. Диний-маърифий мақолалар муаллифлари ижтимоий муаммолар ечими учун "маъруф ҳадис ва уламолар асарлари"га таянган ҳолда фикр юритишган. Масалан, Олимхон Тўра ўзининг "Урватул вуско" номли мақолада гумон қилишнинг гуноҳ экани хақида фикр билдиради. Муаллиф: "Масалан, фасод ва бузуклиги очик қилинган қишига яхши сувратда, яъни, оқ чопон ва катга салла ила ўлгонлигига қараб, хусни зон қилуб они хийла ва фасодларига ўзини гирифтор этмақ дуруст эмас"; ёки бўлмаса: «бир-бирингизнинг ботиний-важҳий ҳолларингиздан жосуслик этмангизлар ва бир-бирларингиз орқаларингиздан айбжўлик этмангизлар»,

деб ёзади.

Мухаррир Абдурахмон Сайёх асарлари хам алохида ахамиятга молик. Журналда унинг "Тарихи Ислом", "Тухфатул анам тарихи Байтул харам", "Тарихи Азолатул гайнан киссатул Зулкарнайн", "Танвирул ахдок фи макаримул ахлок" каби маколалари босилган. "Тухфатул анам тарихи Байтул харам" асарида Маккаи мукарраманинг ахволи, унинг табиати, Байтуллохнинг илк биноси, уни Одамнинг (алайхиссалом) таъмирлаши, Макоми Иброхимнинг ободонлаштирилиши, масжиднинг минбари хакида мулохазалар баён килинади.

Бадиий адабиёт масалаларига хам журнал бефарк карамайди. Айникса, жадид маърифатпарварлари бадиий асарлари билан фаол иштирок этишади. Журнал саҳифаларида Хамза, Саидахмад Васлий, Исхокхон Ибрат, Камий, Сидкий Хондайликий, Тавалло, Зафархон Жавхарий, Бахрилдин Азмий каби таникли ижодкорларнинг, шунингдек, Мулла Хошим Хайратий, Шамсиддин Хоиб, Мутриб ва ижодий фаолияти шу пайтгача ўрганилмай келган бошка кўплаб муаллифларнинг асарлари чоп этилган.

Журнал фаолияти, мазмун-моҳияти, рукнлари ва муаллифлари шу пайтгача батафсил ўрганилмаган. Бунинг асосий сабабларидан бири якин кечмишда совет мафкурасининг динимизга ўта бирёкдама муносабатда бўлганидир.

Кўлдош ПАРДАЕВ